

Venstresidens plan B

Ville Einar Gerhardsen innført planøkonomi hvis han styrte i dag?

Det er ikke enkelt å være Ap-leder Jonas Gahr Støre om dagen. Skal han lytte til demagoger med brennende hjerter, eller samfunnsøkonomiske teknokrater? Skal han ringe Stoltenberg for gode råd, eller la seg inspirere av vårens venstrepopulistiske manifeste og drømmer om Gerhardsen?

Det siste får vi presentert i Mimir Kristjánsson sin engasjerende debattbok «Hva ville Gerhardsen gjort?». Kristjánsson råder Arbeiderpartiet til ikke bare å dyrke politikeren Einar Gerhardsen, men også politikken hans. Planøkonomien og styringsoptimismen. Troen på at staten kan beregne folks etterspørsel av varer og tjenester, og møte behovene direkte gjennom statlig produksjon og aktiv deltagelse i næringslivet.

Når Gerhardsens planøkonomiske ideer i våre dager blir regnet som fullstendig avleggs, er det fordi noen vil det skal være slik, skriver Kristjánsson. Det er høyrekraftene si skyld, og Arbeiderpartiet er blitt offer for dette «stemningsskiftet».

Stemningsskiftet har imidlertid et vitenskapelig grunnlag. Arbeiderpartiet har nemlig gjort som Gerhardsen også de siste 40 årene: Lyttet til samfunnsøkonomene. Fra dem har de fått vite at planøkonomiske virkemidler ikke fungerer etter hensikten.

Det var velkjent for økonomer under Gerhardsens tid at markedene hadde noen iboende gode egenskaper. Erik Brofoss, som Gerhardsen selv trekker frem som hovedarkitekten bak etterkrigstidens planøkonomi, var en velskolert samfunnsøkonom. Brofoss kjente godt til generell likevektsteori og de sentrale velferdsteoreme, som på elegant vis demonstrerer hvordan frie markeder sørger for effektiv allokering av knappe ressurser.

Men de vakre teoremene ga også en styringsoptimisme. Så lenge markedene kunne klarere tilbud og etterspørsel av varer og tjenester, oppsto ideen om at staten kunne gjøre det samme, bare den hadde nok informasjon. I tillegg kunne staten korrigere for de

Stemningsskiftet har imidlertid et vitenskapelig grunnlag. Arbeiderpartiet har nemlig gjort som Gerhardsen også de siste 40 årene: Lyttet til samfunnsøkonomene. Fra dem har de fått vite at planøkonomiske virkemidler ikke fungerer etter hensikten. Foto: Thoralf Olsen

Fredagskronikken Ola Kvaløy

feil som markedene gjorde. Planøkonomien skulle altså gi oss både i pose og sekk.

Professor Ragnar Frisch ved Universitetet i Oslo, som senere skulle motta den aller første Nobelprisen i økonomi (i 1969), var blant de fremste styringsoptimistene. Når vi bare fikk sterke nok datamaskiner, skulle staten være i stand til å regne ut etterspørselen og dekke behovene.

Så enkelt var det imidlertid ikke. Den sentrale planleggeren, altså staten, klarte aldri å få nok informasjon til å skape den dynamikk i økonomien som markedene sørget for. Resultatet ble feilprising og sløsing med ressurser.

Den dypere, vitenskapelige forklaringen på planøkonomiens problemer kom først på 1970-tallet. Ved hjelp av moderne spillteori og ny økonomisk teori for markeder med asymmetrisk informasjon, viste økonomer (ofte med ståsted på venstresiden) med all tydelighet hvilke incentivproblemer enhver planøkonomi står i. Det handler ikke bare om hvordan innsats og arbeidskraft brukes på feil måte, men også om korrupsjon, rent-seeking og moralsk hasard. Når noen vet mer enn andre, oppstår et større mulighetsrom for maktmisbruk, imperiebygging, likegyldighet og unnsaluntring.

Det er simpelthen en myte at planøkonomiens ideologiske undergang hviler på høyreorientert økonomisk teori som forutsetter velfungerende markeder. Det er det motsatte som er riktig. Dagens skepsis blant samfunnsøkonomer til planøkonomiske løsninger hviler på teorier som nettopp forutsetter ikke-fungerende markeder.

Men denne innsikten hadde hverken Gerhardsen, Brofoss eller Frisch. Hadde de hatt den, ville de etter all sannsynlighet tenkt annerledes. De ville heiet på de fleste av de reformer og dereguleringer som Willoch, Brundtland og Stoltenberg initierte, og som har bidratt til å opprettholde den velferdsstaten vi har i dag.

Gerhardsen, Brofoss og Frisch ville forstått at politiske intervensjoner må skje på andre områder, og på andre måter, enn gjennom ordinær produksjon av varer og tjenester. Dagens melodi er nemlig ikke at myndighetene aldri skal involvere seg. En av de viktigste oppgavene er å sikre riktig tilbud av tjenester som har en samfunnsøkonomisk verdi som overstiger de privatøkonomiske verdiene, så som utdanning, helse og infrastruktur. Å finne den riktige balansen mellom privat og offentlig tilbud innenfor disse områdene er krevende. Men det er her de reelle spenningene ligger, både faglig og politisk.

Før Kristjánsson og andre venstrepopulister blir imidlertid denne type resonneringer et eneste stort gjesp.

Spørsmålet er om Arbeiderpartiet lar seg friste. Det er ikke helt urealistisk. Da Kristjánsson presenterte boken sin på et

Gerhardsen, Brofoss og Frisch (...) ville heiet på de fleste av de reformer og dereguleringer som Willoch, Brundtland og Stoltenberg initierte

fullpakket Kverulankatedralen i Stavanger 1. mai, kommenterte Arbeiderpartiets stortingsrepresentant Torstein Solberg at boken ga viktige innspill. Partiet lytter for mye til økonomene, fikk vi vite.

Det ville neppe Gerhardsen sagt.

Ola Kvaløy, professor i økonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger og NHH

Mer debatt s. 30-31 →

Store summer investeres i landbasert lakseoppdrett i USA (...). Høy skatt kan hindre vekst her hjemme

Bård Misund, førsteamanuensis, og **Ragnar Tvetvås**, professor, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger

Fredagskronikken

Alexander Cappelen

Bård Harstad

Ola Kvaløy

Katrine Løken

Simen Markussen

Mari Rege

Karen Helene Ulltveit-Moe

Debattansvarlig: Vidar Ivarsen Telefon: 22 00 10 59 Sentralbord: 22 00 10 00 Epost: debatt@dn.no Telefaks: 22 00 11 10

Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn inklusive mellomrom Underinnlegg/replikk: Maks 1500 tegn (ca. 250 ord) Legg ved portrettfoto.

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.